

АНАЛИЗА МОГУЋНОСТИ УНАПРЕЂЕЊА ПРОЦЕДУРА СТЕЧАЈА У ТРАНЗИЦИОНИМ ЗЕМЉАМА У УСЛОВИМА ГЛОБАЛИЗАЦИЈЕ

ANALYSIS OF THE POSSIBILITY OF IMPROVING BANKRUPTCY PROCEDURES IN TRANSITION COUNTRIES UNDER THE CONDITIONS OF GLOBALIZATION

Хамдија Муратовић

Босна и Херцеговина

agramhm@yahoo.com

ORCID: 0009-0003-4616-7092

***Апстракт:** Стечај предузећа је, како у теоријском, тако и у методолошко апликативном смислу изузетан феномен, посебно у транзиционом периоду у коме управљачке структуре нису успјеле да се пословно профилишу и нађу одговарајућа рјешења за успјешну реорганизацију и функционисање пословних субјеката у промијењеном и изузетно комплексном тржишном амбијенту. Те околности су додатно искомпликоване у Босни и Херцеговини због посљедица рата, нејасног и неадекватно дефинисаног власништва, одсуства одговарајуће нормативне регулативе, карактера Дејтонског мировног споразума и различитих облика волунтаризма у примјени и тумачењу појединих одредби, због евидентне преамбициозности појединих политичких снага које производе сукобе и застоје у функционисању институција и привреде!? Привреда Босне и Херцеговине, као дио привредне структуре ex-Југославије, дисолуцијом заједничке државе (и тржишта) губи многе одлике смислене структуре и одрживог концепта функционисања и развоја, што безусловно и додатно потенцира неминовност реструктурирања и подешавања привредне структуре промијењеним условима!? Такве околности ће произвести додатне социјалне и друштвене тензије и неспоразуме уколико се не покрену процеси и политике којима ће се креирати нова сазнајност и финансијски и предузетнички механизми којима се и путем стечајних процедура може позитивно ђеловати на консолидацију привреде!?*

При томе је значајно истаћи важност неминовности хармонизације регулативе, као и значај едукације којом ће се школовати потребан и довољан број компетентних појединаца у привреди и институцијама, укључиво и перманентно образовање и одговарајућу медијску потпору, чиме ће се створити услови за правилно разумијевање стечајних процедура, оперативне улоге и задатака свих чинилаца стечајног поступка.

Кључне ријечи: глобализација , транзиција , реструктурирање, стечај, органи стечајног поступка

JEL класификација: F6, F60, G3, G33

Abstract: The bankruptcy of a company is, both theoretically and methodologically, an exceptional phenomenon, especially in a transition period in which management structures failed to profile themselves in business and find appropriate solutions for the successful reorganization and functioning of business entities in a changed and extremely complex market environment. These circumstances are further complicated in Bosnia and Herzegovina due to the consequences of the war, unclear and inadequately defined ownership, the absence of appropriate normative regulation, the character of the Dayton Peace Agreement and various forms of voluntarism in the application and interpretation of certain provisions, due to the evident overambition of certain political forces that produce conflicts and deadlocks. in the functioning of institutions and the economy!? The economy of Bosnia and Herzegovina, as part of the economic structure of ex-Yugoslavia, with the dissolution of the common state (and market) loses many features of a meaningful structure and a sustainable concept of functioning and development, which unconditionally and additionally emphasizes the inevitability of restructuring and adjusting the economic structure to changed conditions!? Such circumstances will produce additional social and social tensions and misunderstandings if processes and policies are not initiated that will create new knowledge and financial and entrepreneurial mechanisms that can positively affect the consolidation of the economy through bankruptcy procedures!? In doing so, it is important to highlight the importance of the inevitability of harmonization of regulations, as well as the importance of education that will educate the necessary and sufficient number of competent individuals in the economy and institutions, including permanent education and appropriate media support, which will create the conditions for a proper understanding of bankruptcy procedures, operational roles and tasks of all factors of the bankruptcy procedure.

Key Words: globalization, transition, restructuring, bankruptcy, bodies of bankruptcy procedure

JEL classification: F6, F60, G3, G33

1. УВОД

Код истраживања стечаја нарочито у транзиционим земљама постоје комуникацијске и многе друге баријере и ограничења. Када кажемо комуникацијске баријере првенствено мислимо на привреднике, као и политичаре који су често у дилеми да ли предузећа којима пријети стечај

препустити тржишним законитостима или примијенити неке од интервенционистичких мјера ради обезбјеђења политичке и економске стабилности.

Разлози због којих и правницима и економистима бављење стечајом представља озбиљан изазов у транзиционим земљама су правна и економско-политичка нестабилност, неуређеност, недоступност информација и неквалитетно функционирање правосудног система.

Додатни проблем истраживања процедура стечаја и њиховог унапјеђења у Босни и Херцеговини представља недефинисано архивирање стечајне грађе након закључења поступака стечаја у Босни и Херцеговини, како на нивоу ентитета тако и у Дистрикту Брчко.

Специфичности стечаја у земљама у транзицији, па самим тим и у Босни и Херцеговини, су превасходно продукт одсуства знања, искуства и институционалне номотехнике код бивших комунистичких држава, тако да, најчешће присутан, концепт преузимања закона, организације И институционалне инфраструктуре не даје задовољавајуће резултате у примјени!?

Унапјеђење процедуре стечаја условљено је бројним факторима међу којима су: развијеност привредне структуре, институционални фактори, адекватност законских рјешења и др.

2. СТЕЧАЈНИ ПОСТУПАК И РАЗЛОЗИ ЗА ЊЕГОВО ПОКРЕТАЊЕ

Привредне, економске и друштвене промјене наметнуле су потребу детаљнијег изучавања стечаја и стечајног поступка.

Ако би хтјели да дефинишемо стечајни поступак онда би могли рећи да је стечајни поступак једна од мјера за презадужена правна лица која се често реализује путем реорганизације уколико постоје услови да правно лице настави са радом, односно ликвидацијом, распродајом имовине и гашењем уписа у судски регистар. (<https://anwalt-bih.de/stecaj-u-bih/>)

Стечајни поступак есенцијално је правна процедура уређена законима о стечајном поступку, али постоји испреплетеност економије и права јер се над предузећем, које је првенствено привредни субјект, води правни поступак. (Муратовић, 2023. стр.9.)

Стечајни поступак је посебна врста грађанског судског поступка који суд проводи ради утврђивања да ли су испуњени законом прописани услови за отварање стечајног поступка над одређеним субјектима и прикупљања и уновчавања цјелокупне имовине стечајног дужника да би се обезбиједило групно и сразмјерно намирење свих његових повјерилаца. (Закон о стечају, “Сл. Новине ФБИХ”, бр. 53/2021, Члан 2, алинеја 1), Сл. Новине ФБиХ, бр. 53/2021)

Данас постоје велике разлике између привредних субјеката када је у питању дјелатност и карактер дјеловања, па самим тим није могуће да потенцијални стечајни поступци буду истовјетни и да не постоје одређене специфичности и разлике код сваког од њих.

Стечајни поступак покреће се само ако за то постоје законом утврђени разлози као што су:

- неспособност за плаћање и
- презадуженост. (Муратовић, 2023. стр. 14.)

Неспособност за плаћање постоји ако дужник не може трајније испуњавати доспјеле новчане обавезе. Неспособност за плаћање наступа када дужник не може трајније испуњавати доспјеле новчане обавезе, односно ако на листи редослиједа основа за плаћање који води надлежна служба има једну или више евидентираних неизвршених основа за плаћање у раздобљу дужем од 60 дана које је требало, на темељу ваљаних основа за плаћање, без даљњег пристанка дужника наплатити с било којег од његових рачуна.

Потврду о неспособности за плаћање издаје банка код које дужник има отворен пословни рачун, односно која за дужника обавља послове платног промета на захтјев повјериоца или пак друге особе која жели и може отворити стечајни поступак. Међутим, у случају да дужник током претходног поступка подмири своје дугове према повјериоцима неће се сматрати да је неспособан за плаћање.

Неко друштво је презадужено ако његова имовина не покрива постојеће обавезе, односно ако висина његових обавеза прелази вриједност његове имовине. Презадуженост је заправо губитак кредитне способности због превеликог кориштења позајмљених средстава.

Презадуженост може бити само привремена, нпр. када се привредни субјекат задужује како би обезбједио средства за нову пословну активност. Међутим, у наведеном случају, као и у другим случајевима када се према околностима може претпоставити да ће друштво наставком пословања уредно испуњавати своје обавезе по доспијећу, неће се сматрати да је друштво презадужено.

Постоје директни и индиректни ефекти који произилазе и зависе од исхода стечајног поступка. Директни ефекти односе се на дужнике и повјериоце, а индиректни на друштво у цјелини.

Очекивани ефекти стечајног поступка су да све стране остваре одговарајућу корист, тј. да исходом стечајног поступка буду задовољни и дужници и повјериоци.

У пракси су чести случајеви да је само једна од страна задовољна исходом стечајног поступка.

То се дешава из разлога што се циљеви стечајних поступака различитих страна не подударају. Циљ стечајног поступка је да се ријеше проблеми који су настали

током пословања предузећа и које менаџмент предузећа није био у могућности да ријеши.

Учинковит стечајни систем неопходан је дио тржишне економије јер пружа сигурност повјериоцима, нижу каматну стопу, опоравак предузећа с финансијским потешкоћама и брже враћање блокираних средстава у употребу. (Вуковић и Бодул, 2012. стр. 633.- 661.)

Настанак услова за стечај и његово покретање у Босни и Херцеговини проузрокују: (Муратовић, 2022.)

- Губљење радних мјеста свих запослених радника што доводи до огромних индивидуалних проблема угрожавања егзистенције, али и до огромних друштвених проблема у свакој сиромашној земљи, због немогућности пуњења социјалних фондова за санирање елементарних егзистенцијалних потреба и опстанка становништва,
- страх повјерилаца за наплату потраживања.

У Босни и Херцеговини ови проблеми су значајно увећани са наглашеним ризиком радикализације из следећих разлога: (Муратовић, 2022.)

- Стечај, банкрот и ликвидација предузећа су непознати (и негативни) феномени за појединце и колективно сјећање становништва које је одгајано у социјалној држави са формулацијама и остварењем различитих облика оптимизма за све актере,
- у Босни и Херцеговини се не формулишу и не реализују економске политике које би идентификовале значај дјелотворног рјешавања проблема стечаја креирањем посебних секторских приступа и оперативних механизма за њихово спровођење.

3. ОРГАНИ СТЕЧАЈНОГ ПОСТУПКА

Органи стечајног поступка у Босни и Херцеговини су стечајни судија, стечајни управник, скупштина повјерилаца и одбор повјерилаца.

Стечајни судија: води и управља стечајним поступком, одлучује о покретању претходног поступка ради утврђивања постојања разлога за покретање стечајног поступка, одлучује о покретању стечајног поступка, именује стечајног управника и надзире његов рад, дефинише послове које треба завршити током стечаног поступка, одобрава предрачун трошкова стечајног поступка, као и награду за вођење стечајног поступка, одобрава исплату повјерилаца и доноси одлуку о закључењу и обустави стечајног поступка.

По отварању стечајног поступка *стечајни управник* је дужан ући у цијелокупан посјед имовине која улази у стечајну масу, те управљати њоме, саставити попис предмета стечајне масе, односно преузети све потребне радње предвиђене законом. Стечајни управник је овлаштен и обавезан без одлагања узети у посјед имовину стечајног дужника, управљати њоме, по могућности наставити пословање, уновчити је у складу са одлуком скупштине повјерилаца, водити

пословне књиге, сачинити почетни биланс стања на дан отварања поступка, извршити детаљан попис стечајне масе и очекивани износ уновчења предмета, сачинити попис повјерилаца за које је сазнао и до којих је дошао из пословне документације стечајног дужника, закључити код осигуравајућег друштва осигурање од одговорности за све ризике повезане са његовом дјелатношћу; одговоран је за штету коју скриви свим учесницима поступка; обавезан је сарађивати са стечајним судијом. (Нурић и Муратовић, 2018. стр. 304.)

Скупштину повјерилаца сазива суд. Право учествовања имају сви стечајни повјериоци, сви стечајни повјериоци с правом одвојенога намирења, стечајни управник и дужник појединац.

Одбор повјерилаца представља тијело које може именовати стечајни судија прије првог рочишта ради заштите повјерилаца. Број чланова мора бити непаран, а као чланови морају бити заступљени стечајни повјериоци с највишим потраживањима и повјериоци са средњим и с малим потраживањима. Одбор повјерилаца дужан је надзирати стечајног управника и помагати му у вођењу послова, пратити ток пословања, прегледати пословне књиге и пословну документацију те тражити провјеру промета и износа готових новца, разматра извјештаје стечајног управника о току стечајног поступка и о стању стечајне масе, прегледа пословне књиге и cjелокупну документацију коју је преузео стечајни управник, подноси приговор суду на рад стечајног управника, даје одобрење на предрачун трошкова стечајног поступка као и мишљење суду о уновчењу имовине дужника, кад суд то затражи, исто тако даје мишљење суду о настављању започетих послова односно о раду стечајног дужника, кад суд то затражи те даје мишљење о признавању оправданих мањкова утврђених пописом имовине, кад суд то затражи.

4. СТЕЧАЈНА ПРОЦЕДУРА И МОГУЋНОСТИ ЊЕНОГ УНАПРЕЂЕЊА

Стечајна процедура укључује велики број сложених стечајних поступака.

Босна и Херцеговина свој стечајни систем базира на стечајном систему према њемачком моделу.

Будући да закони не спадају под интелектуално власништво и не подлијежу ауторским правима, а потребно је пуно знања и искуства да се донесе квалитетан закон, мудро је преузети одређени закон из земље која има више традиције, знања и искуства у одређеном подручју него пролазити кроз мукотрпан процес самосталног изналажења оригиналног закона, те затим вишеструких измјена и допуна све док се не искристализира квалитетна и функционална верзија. (Муратовић, 2023. стр. 19.)

Идеја трансфера стечајног закона добра је и стога што се као извор одабрала земља с којом Босна и Херцеговина има бројне историјске, политичке, културне, и друге везе, за разлику од неких реформи рецимо у хрватском правосуђу гдје су се настојала имплементирати рјешења из скандинавских

земаља, која додуше, функционишу у оригиналном амбијенту, али потпуно одударају од овдашњег балканског поднебља. (Муратовић, 2023. стр. 20.)

Без обзира на бројне повезаности са земљом чији стечајни систем је основа за изградњу стечајног система у Босни и Херцеговини, не сматра се оправданим “преписивање” стечајног система без узимања у обзир специфичности и разлике у духу и менталитету које постоје између Њемачке и Босне и Херцеговине.

Босну и Херцеговину карактерише несређеност и неуређеност многих сегмената и сфера што ограничава и не омогућава досљедну примјену поступака и процедура њемачког стечајног система.

Преузимање законских прописа и регулативе стечајног система Њемачке је веома сложено и комплексно и скоро немогуће у политичком, привредном и друштвеном амбијенту Босне и Херцеговине.

За земље у транзицији као што је и Босна и Херцеговина препорука је да се примјењује једноставнији систем стечајног поступка.

Узроци пропадања великог броја предузећа у Босни и Херцеговини су бројни: одлазак компетентних кадрова, губљење тржишних позиција, немогућност додатних улагања и др.

У Босни и Херцегови стечаји дуго трају и најчешће се окончавају ликвидацијом предузећа без могућности “оживљавања” привредног субјекта.

Како би се значајно унаприједила стечајна процедура неопходно је:

- Извршити усклађивања одговарајућих елемената уставно-правног система Босне и Херцеговине, а то подразумева и стварање одговарајућих прописа и њихова примјени у пракси;
- Дефинисање стечајног поступка и његовог закључења узевши у обзир специфичности Босне и Херцеговине и могућност временског скраћења трајања истог;
- Утврдити природу, структуру и форму настанка потребе за стечајни поступак;
- Утврдити начин који ће омогућити најбоље и најквалитетније вођење стечајног поступка у Босни и Херцеговини;
- На основу домаћих искустава и искустава земаља из окружења пронаћи рјешења која ће омогућити скраћивање и закључење стечајног поступка у најоптималнијем временском периоду;
- Такође, стечајни поступак треба бити усаглашен са стандардима Европске уније;
- Наћи одговарајућа рјешења за успјешну реорганизацију и функционисање пословних субјеката;
- Извршити хармонизацију регулативе;
- Извршити едукацију којом ће се школовати потребан и довољан број компетентних појединаца у привреди и институцијама.

ЗАКЉУЧАК

Пропадање великог броја предузећа у Босни и Херцеговини је последица:

1. Промјена идеолошких и доктринарних приступа друштвеној организацији и организацији економије,
2. ратних дешавања, деструкције тржишта и уобичајеног природног живота и радости, среће, пријатељства, љубави, сигурности,
3. промјене правила у производњи, продаји и финансирању,
4. поштравања финансијске дисциплине и
5. “отварање” тржишта и повећање конкурентне понуде.

1. Капиталистички односи и начин производње у потуности су потиснули “потрошени” социјалистички модел и генерисали капиталистичка начела и пропозиције слободе, конкуренције и демократије у чему се нису снашли на најбољи начин ни кључни актери, нови идеолози и пропагандисти, а поготово се нису “снашли” и “идентификовали” обични “радни људи и другови” навикли на сигурност, солидарност и све друге благодети социјализма, и благодети социјалистичке пропаганде!?

2. Изузетно сложене транзиционе процесе додатно су искомпликовала ратна дешавања, а није искључено да је све “намјерно” синхронизовано, јер у рату је приоритет сачувати живот, и све друго није битно, поготово не транзиција и приватизација.

3. Капиталистички начин производње подразумијева слободну конкуренцију, доступност понуде, најбоље цијене и финансијску дисциплину од чега је “мало шта” својствено социјалистичким предузећима.

4. Капиталистички начин производње подразумијева и налаже да обавезе морају да се плате, због чега и спадају у први ред плаћања.

5. Слободна конкуренција доприноси расту понуде производа по најбољим условима продаје што социјалистичка предузећа и предузећа у транзицији тешко могу да понуде па долази до пада запослености, губитака и покретања стечаја.

Унапређење стечајног система у Босни и Херцеговини има изузетно велики значај за реструктурирање привреде и раст запослености. Тај процес је изузетно отежан због последица рата и политичких околности у којима кључни политички фактори не раде системски, заједно и координирано на успостављању правне државе, да ли (зло) намјерно или у незнању, не разумију мјесто и улогу правне државе у генерисању динамичног привредног и укупног друштвеног развоја!?

Процедуре стечаја су изузетно важне за процес опоравка и динамизирања реструктурирања и развоја привреде, због чега би процедуре стечаја требало да (пре)формулишу интердисциплинарни тимови који би сериозно сагледали све аспекте и значај овог феномена у процесима транзиције у глобализованом окружењу!?

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Гарашић, Ј. (2001). *Садржај стечајног плана*, Организатор, Загреб
- [2] Нурић, Ш., и Муратовић, Х., и остали.. (2018) .*Теорија конвергенције*, ИУБД, Брчко
- [3] Медих, Д. (2005). *Хипотека и остала средства обезбјеђења потраживања – стање и правци развоја*, Удружење правника Републике Српске, Бања Лука.
- [4] Муратовић, Х. (2023). *Закључење стечајног поступка као битан елемент привредног права*, Удружење стечајних управника у Федерацији Босне и Херцеговине, Сарајево
- [5] Муратовић, Х. (2022) . *Стечај предузећа, актуелне околности и могућности за унапређење стања*, *Часопис Дијалог 1-2*, Академија наука и умјетности БиХ, Сарајево
- [6] Велимировић, М. (2004). *Стечајно право*, SYBOL, Нови Сад
- [7] Витезић, Н. (2006). *Предвиђања стечаја и индикатори раног упозорења, Финансијско реструктурирање профитног и непрофитног сектора у Хрватској*, Хрватска заједница рачуновођа и финансијских дјелатника, Загреб
- [8] Вуковић, А., и Бодул, Д. (2012). *Стечајно законодавство у транзицији - компаративни осврт, хрватски изазови и потенцијална рјешења*, *Зборник радова Правног факултета у Сплиту*, год. 49, 3/2012., стр. 633.- 661
- [9] Закон о стечају, “Сл. Новине ФБИХ”, бр. 53/2021, Члан 2, алинеја 1), Сл. Новине ФБиХ, бр. 53/2021
- [10] poduzetnice.ba, *Органи стечајног поступка у БиХ*, доступно на: <https://anwalt-bih.de/organi-stecajnog-postupka-u-bih/>
- [11] poduzetnice.ba, *Стечај у БиХ*, доступно на: <https://anwalt-bih.de/stecaj-u-bih/>

SUMMARY

Bankruptcy is an extremely complex process with many complex procedures that are regulated by appropriate legal provisions. Such an approach was generated by the need to protect legality, the interests of creditors as well as the interests of numerous other actors, which is addressed by the concept and context of the economic and legal system, which is to a significant extent in collision with the propositions of globalization!? Globalization promotes simpler regulation procedures, freedom of initiatives, private ownership and legal regulation according to the principle "everything is allowed in business that is not prohibited"! Evident conceptual and functional differences block the interest of business structures in the restructuring of enterprises, which causes enormous damage and limits the possibilities of revitalization of transitional economies. For the reasons mentioned, as well as for numerous reasons not mentioned, it would be useful to reaffirm the role of the state and inventive development and economic policies in the consolidation of the economy and the economic development of small open economies in the process of globalization. Bosnia and Herzegovina has, unfortunately, numerous institutional and conceptual limitations to create appropriate strategies and realize such a concept of development!?

This work is licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License